

Jongeren in schulden - Managementsamenvatting

Dit onderzoek is gericht op schuldenproblematiek onder jongeren. Dit is een groeiend probleem. In de periode tussen 2015 en 2019 is het aantal jongeren met problematische schulden met 70 procent toegenomen. De focus is gelegd op beginnende schuldenproblemen en de preventie ervan. De fase van grote schulden is niet meegenomen in het onderzoek, om het onderzoek betrouwbaarder en behapbaarder te maken.

Er is onderscheid gemaakt in vier typen schulden:

- overlevingsschulden, hierbij is sprake van een te laag inkomen om de lasten te kunnen voldoen;
- overbestedingsschulden, hierbij zou het inkomen in principe voldoende moeten zijn, maar wordt er toch te veel uitgegeven;
- compensatieschulden, hierbij worden te grote uitgaven gedaan als een soort *coping mechanism*, om andere problemen te doen vergeten of onderdrukken;
- aanpassingsschulden, hierbij is sprake van een verandering in levenssituatie, wat resulteert in een verandering van inkomen of uitgaven. Bijvoorbeeld een scheiding of een verlies in inkomen.

Eerst is er gekeken naar de oorzaken van schuldenproblematiek onder jongeren. De volgende oorzaken zijn vastgesteld:

- Financiële opvoeding en verandering van levensfase: veel jongeren hebben weinig of onvoldoende financiële opvoeding gekregen, waardoor ze niet op de hoogte zijn van de veranderende kosten die bij het volwassen leven horen. Ook zijn veel van hen niet of nauwelijks op de hoogte van de kosten van zelfstandig wonen.
- Registratie telefoonschulden: sinds 2019 krijgen telefoonkredieten een BKR-registratie. Dit zorgt ervoor dat jongeren met deze telefoonkredieten in beeld komen, dit verandert verder niet de situatie.
- Achteraf betaalmethodes: een groot probleem is de opkomst van achteraf betaalmethodes. Deze methodes halen de mentale pijnprikkels van een betaling los van de geluksprikkels die men krijgt bij het doen van aankoop. In twintig procent van de gevallen krijgen consumenten van Klarna te maken met verhoogde kosten door het te laat betalen van een rekening.
- Incassokosten: in gevallen waarin de initiële schuld lager is dan 2.500 euro, komt daar gemiddeld 151 procent extra kosten bij. Deze bestaan bijvoorbeeld uit proceskosten, incassokosten en beslagleggingen. Meer dan eens worden er ook hogere kosten gerekend dan toegestaan. Bij een steekproef van ACM was er in twintig procent van de gevallen sprake van hogere kosten dan wettelijk toegestaan.
- Klein vermogen en afname in inkomen: jongeren hebben vaak een lager of geen vermogen opgebouwd. Wanneer er dan onverwachte kosten voorbijkomen, is het voor jongeren lastiger deze te dekken, waardoor er snel schulden ontstaan. Ook werken jongeren vaker dan gemiddeld onder flexibele arbeidscontracten, wat sneller resulteert in een afname in inkomen.

Er is al veel beleid op schuldenproblematiek. Zo zijn er binnen de gemeente Leeuwarden veel instanties en stichtingen die ondersteuning kunnen bieden. Dit zijn zoveel verschillende organisaties, dat de gesproken jongeren juist aangaven door de bomen het bos niet meer te zien.

Ook wordt er sinds 2018 landelijk meer aandacht besteed aan schuldenproblematiek. Bijvoorbeeld door socialere incasso; meer ruimte voor betalingsregelingen. Maar uit onderzoek van de rekenkamer bleek in 2023 dat de overheid juist op dit gebied nog altijd zwaar tekortschiet.

Er wordt meer ingezet op vroegsignalering. Verhuurders, energiemaatschappijen en een zorgverzekeraar zijn voorbeelden van spelers die verplicht zijn een betaalachterstand te melden. Het doel hierbij is om schuldenaren in een eerder stadium in beeld te krijgen en eerder hulp aan te kunnen bieden. Jongeren blijken hier vaak pas laat in beeld te komen, deels ook omdat zij niet altijd zelf deze rekeningen persoonlijk betalen, waardoor de problemen onder de radar blijven.

Een deel van de nieuwe aanpak richt zich ook op jongeren, door het "geldplan bijna 18". Hier is een online tool ontwikkeld om jongeren te helpen met het regelen van de financiële veranderingen die horen bij wettelijk volwassen worden. Er wordt doorgelinkt naar hulpmiddelen voor het op orde krijgen van financiën, maar deze link werkt op het moment van schrijven niet.

Op basis van de opgedane informatie zijn vier methodes ontwikkeld om de problematiek aan te pakken. Deze plannen zijn besproken in focusgroepen bestaande uit jongeren, waarna ze zijn aangepast op de specifieke wensen en aanmerkingen van jongeren zelf. De plannen zijn samengesteld op basis van de eerder genoemde problemen en een interview met gemeenteraadslid Carlijn Niesink.

1. Voorlichting kosten volwassen leven. Hierin zal specifiek op de betreffende stad, in dit geval Leeuwarden, ingegaan worden op de kosten om daar op jezelf te gaan wonen. Wat men kwijt is aan boodschappen, de huur van een kamer, zorgkosten en alles daaromheen. Ook zullen daar hulpmiddelen voor administratie en dergelijke aangeboden moeten worden. Belangrijk hierbij is dat het in het begin van een vervolgstudie gegeven worden; later komt de informatie te laat, eerder is de informatie nog niet urgent genoeg om goed te blijven hangen. Ook is het belangrijk dat deze voorlichting ook door relatief jonge mensen gegeven wordt. Daarmee geven jongeren aan zich makkelijker identificeren en zal de boodschap serieuzer genomen worden en beter aankomen.
2. Vanuit de gemeente hulp bij betaalafspraken maken. Hierbij gaat het vooral om het beperken van verhoging van kosten bij het niet (kunnen) betalen van een schuld. Hierdoor kan in een eerder stadium een oplossing komen, zodat de schulden niet te ver oplopen. Jongeren geven aan hierbij hulp te willen in het overzichtelijk maken van de schulden, maar ook ondersteuning te willen in het maken van afspraken met schuldeisers. Hierdoor wordt het speelveld gelijk getrokken en is het niet de enkele jongere tegen het grote incassobureau, maar steunt de overheid haar inwoners. Belangrijk hierbij is dat er geen minimaal schuldbedrag moet zijn om deel te nemen, want dit zal ten koste gaan van de toegankelijkheid. Daarnaast kunnen schulden in de tussentijd onnodig hoog oplopen als er te lang gewacht wordt.
3. Financiering vanuit de gemeente voor eerste levensbehoeften. Hierbij is het plan dat de gemeente inwoners met weinig vermogen ondersteunt in het geval van onvoorziene kosten, bijvoorbeeld het stukgaan van een koelkast of wasmachine. Hierdoor wordt voorkomen dat jongeren andere schulden gaan maken om dit op te vangen, bijvoorbeeld het niet betalen van huur of andere rekeningen. Vervolgens moet er een terugbetaalplan gemaakt worden wat realistisch is op basis van de baten en lasten van de betreffende jongere. Om te voorkomen dat er misbruik gemaakt zou worden van een dergelijk "fonds", zal de rekening van het product betaald moeten worden, in plaats van het geld op de persoonlijke lening van de aanvrager te storten. Zo kan het geld niet gebruikt worden voor andere doeleinden.
4. Budgetcoach vanuit de gemeente. Wanneer er een belangrijke verandering in het leven van een inwoner van de gemeente plaatsvindt, bijvoorbeeld een verbroken relatie, verhuizing (uit ouderlijk huis vertrekken) of het verliezen van een baan, zou er een signaal gegeven moeten worden aan de gemeente. Hierbij zou er bij de betreffende inwoner kenbaar gemaakt worden dat deze situaties veel invloed kunnen hebben op iemands financiële situatie. Daarbij zou er gebruik gemaakt moeten kunnen worden van een budgetcoach. Dit zal plaats moeten vinden in een zo vroeg mogelijk stadium, om zoveel mogelijk problemen voor te zijn. Uiteraard zal dit volledig op vrijwillige basis zijn en kan iemand zelf contact opnemen wanneer deze situatie zich voordoet, maar een eerste handreiking zal dus meteen gedaan worden op het moment dat een dergelijke situatie zich voordoet.

Deze methodes zouden bijdragen aan het verminderen van schuldenproblematiek onder jongeren.

Verdere aanbevelingen uit het onderzoek zijn:

- Het uitgebreider onderzoeken hoe de genoemde financiële voorlichting exact vormgegeven zou moeten worden en welke informatie deze zou moeten behuizen;
- het agenderen van deze problematiek, dit is gedaan, waardoor u dit stuk onder ogen krijgt;
- strengere regelgeving en handhaving op misdragingen incassobureaus;
- meer onderzoek doen richting achteraf betaalmethodes, om zo de omvang van dit probleem duidelijker te krijgen.

Floris Huisman